

باید چند سالی ریاضت اقتصادی بکشیم

اشاره:

بررسی وضعیت کلونی اقتصاد کشور و تأثیرپذیری آن از نظام اقتصاد راکد جهانی، ارزیابی و پیش‌بینی موقعیت آینده تا حد ممکن و در کنار آن اندیشیدن راهکارهای مناسب برای پیشبرد اهداف از عمده‌ترین وظایف دست‌اندرکاران، سیاست‌گزاران و برنامه‌ریزان اقتصادی است. هر اندازه که عوامل تأثیرگذار و نیز میزان اثرگذاری آنها بر اقتصاد ملی بر مبنای واقع‌بینانه‌تری مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرند، متقابلاً راه‌حل‌ها و راهکارهای آرایه شده کاربرد بهتر و عملکرد مثبت‌تری بجا خواهند نهاد. به همین منظور خبرنگار نشریه «بررسی‌های بازرگانی» در گفت‌وگو با مهندس علینقی خاموشی رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران تلاش کرد سیمایی از موقعیت اقتصادی و بازرگانی خارجی ایران در سال آینده را به تصویر کشد. در این شماره مشروح مصاحبه خبرنگار ما با مهندس خاموشی را می‌خوانید.

■ موقعیت تراز بازرگانی ایران را در سال آینده چگونه ارزیابی می‌نمایید؟

با توجه به کاهش مداوم قیمت نفت در بازارهای جهانی و اینکه هنوز عمده‌ترین منبع ارزی تراز بازرگانی ایران را نفت تشکیل می‌دهد، پیش‌بینی اینکه سال آینده با مشکلات متعدد ارزی روبه‌رو باشیم به هیچ‌وجه دشوار نیست. در نظر آورید سال گذشته، در هنگام تقدیم لایحه بودجه پیشنهادی دولت به مجلس برای هر بشکه نفت صادراتی درآمدی معادل ۱۸ دلار برآورد شد. در فاصله رسیدگی مجلس شورای اسلامی به لایحه بودجه، قیمت نفت سیر نزولی

خود را ادامه داد و مجلس برآورد درآمد نفت را برای هر بشکه ۱۶/۵ دلار تعیین کرد. اما سیر نزولی قیمت نفت ادامه یافت. دولت مجبور شد در نیمه سال جاری اصلاح بودجه را به مجلس ببرد و به تصویب برساند. در هنگام تهیه لایحه بودجه سال جاری نیز برای هر بشکه نفت صادراتی کشور ۱۱/۸۰ دلار درآمد منظور گردید. اما سیر نزولی قیمت نفت ادامه یافت و اینک به حدود ۹/۴۰ دلار رسیده است.

متأسفانه ساختار تولید و تجارت خارجی ما به گونه‌ای است که در برابر کمبود ارز، از قدرت رقابت ما برای عرضه کالاهای غیرنفتی به بازارهای

خارج نیز کاسته می‌شود. تولید کالاهای صادراتی ما بستگی بسیار به واردات دارد، چه از نظر ماشین‌آلات و ابزار تولید، چه از نظر مواد واسطه‌ای و مواد اولیه. بنابراین لااقل تا سال‌های آینده، قادر نخواهیم بود با صدور کالاهای غیرنفتی، صادرات خود را تا حد جایگزینی درآمد نفت در سال‌های اوج قیمت این کالا برسانیم.

از سوی دیگر می‌دانیم که گرفتن قرضه از خارج تحت ضوابط بسیار سخت قرار گرفته و طبعاً از این محل نیز امید به تحصیل ارز بسیار ناچیز است. در عین حال باید اقساط بدهی‌های خارجی خود را بپردازیم. همه این شواهد نشان

گفت، سیاست‌گذاری وقتی مقرون به نتیجه است که ابزار و امکانات کار فراهم شود. وقتی تولید ما از اساس کافی نیست و برای عرضه در بازارهای جهانی طرح‌ریزی نشده است و فرضاً قیمت‌های ما حدود دو برابر قیمت‌های بین‌المللی است، هیچ سیاست غیرکاربردی کارساز نیست. اگر در پاسخ به سؤال قبل گفتیم که ما انتظار صادرات غیرنفتی بالای ۱۰۰ میلیارد دلاری در سال را داریم، مقدم بر آن نظام تولید ما باید سازگار با چنین انتظاری تحول یابد. تحول صادرات فرع بر تحول تولید است.

■ راهکارهای پیشنهادی اتاق بازرگانی برای تحرک بخشیدن به صادرات غیرنفتی چیست؟

۱. بارها در این مورد سخن گفته‌ایم. کنفرانس‌های متعدد در سطح کشور برگزار کرده‌ایم. به‌طور خلاصه ما خواهان تحول تولید براساس عرضه فرآورده‌های موردپسند بازارهای جهانی با کیفیت و قیمت قابل رقابت هستیم. باید تولید ما صادرات‌نگر باشد. یعنی اول به صادرات بیندیشیم و بعد به رفع نیازهای داخل. حصار تنگ حمایت‌های ضعیف پرورنده و ضعیف نگاه‌دارنده باید در هم

شکسته شود و به جای آن به واحدهای تولید قدرت بالندگی و عرض‌اندام در بازارهای جهانی داده شود. این درست نیست که صنایع تا با مشکل روبه‌رو شوند، به دولت التجا کنند. در مقابل این هم درست نیست که تا یک سازمان دولتی یا وابسته به دولت ایجاد می‌شود، برای تأمین مخارج خود عوارضی سربرار دستگاه تولید نماید. ما گفته‌ایم یک کشور، یک قانون،

خود به رشد مثبت اقتصادی در حدود ۲ تا ۳ درصد دست یابیم. معهذا باید صبر کنیم تا بینیم مجلس بودجه‌نهایی را چگونه تصویب خواهد کرد.

روند واردات سال جاری «کند» و «تحت نظارت» بوده است. شاید این بهترین و خلاصه‌ترین تعریف باشد که بتوان ارایه داد. کندی واردات، هم از کندروی عمومی اقتصاد کشور نشأت گرفته و هم بر آن تأثیر گذاشته و آن را عمیق‌تر ساخته است.

■ آیا صادرات غیرنفتی ایران در سال جاری از رشد موردنظر برخوردار بوده است؟ با وجود آنکه سیاست‌های توسعه صادرات در اواخر سال ۷۶ اعلام شد، چرا تحول عمده‌ای در صادرات غیرنفتی به چشم نمی‌خورد؟

این سؤال هم مرکب از دو سؤال جداگانه است. به قسمت اول خود شما

○ متأسفانه ساختار تولید و تجارت فارچی ایران به گونه‌ای است که در برابر کمبود ارز، از قدرت رقابت ما برای عرضه کالاهای غیرنفتی به بازارهای فارچی نیز کاسته می‌شود. بنابراین لااقل تا سال‌های آینده قادر نخواهیم بود صادرات غیرنفتی را جایگزین درآمد نفت در سال‌های اوج قیمت این کالا کنیم.

در بخش پایانی قسمت دوم سؤالتان پاسخ داده‌اید. جمعاً باید گفت صادرات غیرنفتی از حد مطلوب برخوردار نبوده و هنوز تا رسیدن به حد موردنظر فاصله بسیار داریم. ما باید بتوانیم صادرات ۲/۹ میلیارد دلاری امسال را در سال‌های قابل پیش‌بینی آینده تا ۱۰۰ میلیارد دلار و بالاتر از آن برسانیم. رقم مورد انتظار چنین رقمی است.

در قسمت دوم سؤالتان به اجمال باید

می‌دهد که حجم تجارت خارجی ما در سال آینده افزایش محسوسی نخواهد داشت و احتمالاً با کاهش نیز روبه‌رو خواهد شد. ممکن است با تدابیر خاص، تعادل تراز بازرگانی را حفظ کنیم، اما حفظ این تعادل، با کاهش حجم تراز بازرگانی میسر خواهد بود که به‌طور عمده مربوط به کاستن از واردات می‌شود.

■ واردات موردنیاز برای دستیابی به رشد اقتصادی ۳ تا ۴ درصد چقدر است؟ در سال جاری روند واردات کشور چگونه بوده و چه تأثیری بر رشد اقتصادی داشته است؟ موقعیت سال آینده را چگونه پیش‌بینی می‌نمایید؟

اگر در حقیقت این سؤال شما، چهار سؤال تمام عیار است. نگران آن هستم که پاسخ مبسوط به این چهار سؤال از حوصله مجله شما خارج باشد. بنابراین خلاصه می‌گویم.

به ظاهر رشد اقتصادی ۳ تا ۴ درصد، دست کم فرض شده است. در حقیقت در سال‌هایی که حدود ۲۹ میلیارد دلار واردات داشتیم، به ارقامی بالاتر از ۳ تا ۴ درصد و احتمالاً در

بعضی سال‌ها ۵ درصد رشد اقتصادی دست نیافته‌ایم. اگر ساختار تولید ما تا این حد به واردات وابسته نبود، می‌توانستیم به تولید ملی خود برای تحقق رشد بیشتر، ضمن کاهش واردات، امیدوار باشیم. ولی متأسفانه وضع به گونه‌ای است که ملاحظه می‌کنید. اقتصاد ما امسال با رشد منفی روبه‌رو بود. بگذارید من هم مانند شما امیدوار باشم که سال آینده با استفاده از همه امکانات

یک تولید، یعنی در مورد مؤسسات دولتی و خصوصی رفتار واحدی صورت گیرد. یا بخشودگی مالیاتی برای هیچ‌کس نباشد یا برای همه یکسان باشد. همچنین در موارد عدیده دیگر، متأسفانه بحث طولانی می‌شود. بگذارید به همین حد اکتفا کنیم تا مجال طرح سؤال‌های دیگر باشد.

■ فعالیت اتاق بازرگانی در سال جاری در راستای رشد صادرات غیرنفتی و گسترش تجارت خارجی چگونه بوده است؟

اساس قانون، اتاق

یک مؤسسه مشورتی و غیرانتفاعی است. اتاق اگر چه به نام «اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران» معروف است، ولی عملاً در هیچ رشته‌ای رأساً مداخله ندارد. اتاق ارشادگر است و طرح‌دهنده به قوای سه‌گانه و رابطه دولت و بخش خصوصی. در راستای وظایف اتاق، از تماس‌های بین‌المللی روزانه اتاق، اعزام هیأت‌های اقتصادی به کشورهای مختلف، تشکیل نمایشگاه‌های بازرگانی در کشورهای دیگر، انتشار نشریات اقتصادی، تشکیل و اداره آموزشگاه مالی اتاق و اقداماتی از این دست را می‌توانم نام ببرم. همچنین رایه طرح‌های مختلف به مقامات عالیه کشور از جمله فعالیت‌های اتاق است.

برای ارزیابی تجارت خارجی کشور باید به وزارت بازرگانی رجوع فرمایید، زیرا این وزارتخانه متولی تجارت داخلی و خارجی است و بازرگانی دولتی را نیز زیر نظر دارد.

■ مشکلات مربوط به گشایش اعتبار اسنادی واردات چگونه مرتفع می‌شود؟ با توجه به کمبود منابع ارزی،

اتاق چه راهکارهایی را برای تأمین مالی تجارت خارجی پیشنهاد می‌کند؟

گشایش اعتبار اسنادی در حقیقت براساس امکانات بانک مرکزی در دسترسی به ارز صورت می‌گیرد. طبعاً اگر به هر دلیل انتظار دریافت مبالغ کمتری ارز داشته باشیم، باید از توقعات

○ در سال‌هایی که حدود ۲۹ میلیارد دلار واردات داشتیم، رشد اقتصادی کشور به ۳ تا ۴ درصد و در برخی سال‌ها به ۵ درصد رسید. اگر ساختار تولید تا این حد وابسته به واردات نبود، می‌توانستیم ضمن کاهش واردات به تولید ملی برای تحقق رشد اقتصادی بیشتر امیدوار باشیم.

خود بکاهیم. یعنی تقاضای کالاهای وارداتی را تقلیل دهیم. زیرا در عمل امکان افزایش ناگهانی و چشمگیر صادرات کالاهای غیرنفتی وجود ندارد. از این رو باید بپذیریم که ناچار هستیم برای چند سالی ریاضت اقتصادی بکشیم. اینکه فکر کنیم هیچ‌وقت نباید با مشکل روبه‌رو شویم، فرض دور از واقعیت است، اقتصاد با نوسان همراه است و ما باید بیاموزیم که با تموجات اقتصادی دست و پنجه نرم کنیم و خود را نوازیم.

راهکارهای اتاق چه به صورت طرح کوتاه‌مدت اتاق، چه به صورت طرح ساختاری که گسترش مالکیت خصوصی از آن جمله است، قبلاً به دولت ارایه شده است. در مورد توسعه صادرات غیرنفتی نیز طرح اتاق با سه هدف ایجاد باور ملی، ایجاد عزم ملی و محور قرار گرفتن صادرات غیرنفتی در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور، قبلاً ارایه شده است. ما همچنان عقیده داریم که این طرح‌ها می‌تواند راهگشا باشد. قبول داریم که

اجرای آنها زمان می‌برد. اما اگر امروز نسبت به پیاده کردن آنها اقدام شود، بهتر از فردا است. متأسفانه در مورد طرح‌های اتاق فقط با تحسین و آفرین‌گویی روبه‌رو شده‌ایم. دستگاه‌های اجرایی هنوز کار مؤثری در زمینه این طرح‌ها انجام نداده‌اند. حتی یک بازنگری علمی هم روی آنها به عمل نیآورده‌اند تا به ما بگویند این طرح‌ها دارای اشکالی هست یا نیست.

■ محدود شدن واردات در سال جاری بر بخش‌های تولیدی و صادراتی چه اثراتی داشته است؟

تأثیر آن همین است

که می‌بینید. تولید تنزل کرده، صادرات کاهش یافته و حجم بیکاری رو به افزایش است. وقتی صادرات ما وابسته به واردات باشد و واردات با کمبود منابع ارزی روبه‌رو باشد، جز این هم نباید انتظار داشته باشیم.

■ راه‌های تأمین مالی صادرات و واردات کدام است و نهادهای دولتی و خصوصی چگونه می‌توانند از این راه‌ها استفاده کنند؟

ا در کوتاه‌مدت، چنانکه اشاره شد، ناچاریم ریاضت اقتصادی را تحمل کنیم. اما این ریاضت به معنای زاویه‌نشینی نیست. باید خودمان را مقید به صرفه‌جویی کنیم و در عین حال بیشتر کار کنیم و ارزش افزوده بیشتری فراهم نماییم. روی همین اقلام صادراتی فعلی، می‌توانیم کار بیشتر انجام دهیم و آنها را با ارزش افزوده بیشتر، با کیفیتی موردپسند بازارهای جهانی صادر کنیم و به تدریج ارز بیشتر از صادرات فراهم کنیم. هنگامی که رکود فعلی را پشت سر بگذاریم و زمان دست زدن به کارهای

استفاده نشده داخلی، از جمله تجهیز منابع مالی بیکار مانده نیز جزو این راهکارها می‌باشد.

■ اتاق در زمینهٔ تشکلهای قوی در زمینهٔ صادرات کالاهاى غیرنفتى چه کمكى مى‌تواند بکند؟

□ اتاق هم به‌طور قانونى موظف به تقویت تشکلهای است، هم فواتر از قانون، علاقه‌مند به این امر می‌باشد. در این راه تلاش پیگیرى در اتاق جریان دارد. سال گذشته نیز همایش بسیار موفقى در این زمینه در اتاق داشتیم که امیدواریم در فرصت مناسب دومین همایش را برگزار کنیم.

■ آیا بورس و شرکت‌های

سرمایه‌گذارى نمى‌توانند در ایجاد یک تشکلهای قوی صادراتى فعال شوند؟

ااهر کار را باید به سازمان مسؤل آن واگذار کرد. شرکت‌های

سرمایه‌گذارى مى‌توانند به تشکلهای صادراتى به نحو مؤثر کمک کنند و تا حد لزوم و براساس محاسبات سوددهى اقتصادى، آنها را تأمین مالی نمایند. اما تشکلهای صادراتى مقولهٔ خاصى است که باید با کمک صادرکنندگان شکل بگیرد و تقویت شود.

چه باید بکند، باید عرض کنم در این مسأله نیز دولت و مردم متفقاً باید تلاش کنند. اگر مردم را کنار بگذارید، دولت مشکلى ندارد. مشکلات دولت از جامعه نشأت مى‌گیرد و طبعاً حل آنها نیز به منزلهٔ حل مشکل جامعه می‌باشد و این امر هم بدون همدلى و همکاری دولت و مردم میسر نخواهد شد.

و بالاخره شما خواهستاید که در این وضع استثنایى، تصمیماتى نیز اتخاذ شود که بر رشد اقتصادى تأثیر منفى زیادى نداشته باشد. باید کمى از

اساسى برای ایجاد جهش صادراتى فرارسد، این جهش، الزاماً باید با ایجاد تحول در نظام تولید، با هدف محوریت صادرات همراه باشد. در غیر این صورت باز هم با حرف‌های دل‌خوش‌کننده سروکار خواهیم داشت نه بیش از آن.

■ اگر درآمدهای نفتى مورد پیش‌بینى در لایحهٔ بودجه ۷۸ تحقق نیابد و تنگناهای ارزى بروز کند، به نظر شما دولت برای رفع این تنگناها به طوری که اثر زیادى بر رشد اقتصادى نداشته باشد، چه مى‌تواند بکند؟

ا امیدوارم این گفتهٔ مرا بد تعبیر نکنید. با این سؤال سناریویى ساخته و پرداخته شده و آن وقت اجراء آن به سؤالی سپرده شده است. بیاید با هم موضوع را بشکافیم.

درآمدهای پیش‌بینى شده در لایحهٔ پیشنهادى دولت از محل نفت، با روند کنونى قیمت نفت در بازار جهانى، تحقق نیافتنى است. زیرا در همین مدت کوتاه که از تسلیم لایحهٔ بودجه به مجلس مى‌گذرد، قیمت جهانى نفت از ۱۱/۸۰ دلار برای هر بشکه به ۹/۴۰ دلار تنزل کرده است و پیش‌بینى تنزل آن در آینده دشوار نیست.

در چنین وضعى باید انتظار کاهش درآمد ارزى را داشته باشیم. اما کاهش درآمد الزاماً به معنای تنگنا نیست. شما اگر در قبال درآمد کمتر، هزینهٔ خود را تقلیل دهید، ممکن است سطح زندگى خود را پایین بیاورید، اما با تنگنا روبه‌رو نخواهید شد. باید همین کار را بکنیم. اما اینکه مى‌گویید دولت برای رفع تنگناها

○ در کوتاه‌مدت ناچار هستيم رياضت اقتصادى را تامل کنیم، اما به معنای زاویه‌نشینی نیست، بلکه باید مقید به صرفه‌جویى، کار بیشتر، ایجاد ارزش افزوده بالاتر و تولید کالاهای با کیفیت موردپسند بازار جهانى باشیم و به تدریج ارز بیشتر از صادرات فراهم کنیم.

آرمان‌گرایی دورى‌گزینیم و به واقعیات روی آوریم. باید آمادگى داشته باشیم که کاهش ناگزیر رشد را هم بپذیریم و برای افزایش آن در سال‌های بعد تلاش کنیم. معنی نوسانات و تموجات اقتصادى همین است. پیشرفت مستمر به معنی فراز و نشیب نداشتن اقتصاد نیست. به معنی آن است که در بلندمدت حرکت ما به سوى پیشرفت باشد. در مورد راه‌های تأمین کسرى بودجه، روی آوردن به بیع متقابل و افزایش منابع ارزى برای نیازهای صنایع و صادرات از یک طرف و کاستن معقول از حجم واردات به طوری که کمترین ضرر ممکن را به روند تولید و اشتغال وارد کند، از سوى دیگر مى‌تواند مفید باشد. صرفه‌جویى در تمام سطوح ملی و دولتى و استفاده از منابع